

Тема 11

Мова й мислення. Мова й мовлення.

План

1. Проблема співвідношення мови й мислення.
2. Мова й пізнавальна діяльність.
3. Діалектичний зв'язок мови й мовлення.
4. Одиниці та категорії мови й мовлення.
5. Проблеми мовної норми.

В. Гумбольдт уважав мову органом,
що формує думку.

Розвиваючи цю тезу, він говорив,
що мова народу – його дух,
дух народу – це її мова.

Інший німецький лінгвіст **Август Шлейхер**
уважав, що мислення й мова так само тотожні, як і
зміст і форма.

Макс Мюллер висловлював цю думку так: «Як ми знаємо, що небо існує і що воно блакитне? Чи знали б ми небо, якби для нього не було назв? Мова й мислення дві назви однієї й тої самої речі».

Ф. де Соссюр на підтримку цієї думки висловлювався так: «Мова – лист паперу, думка – його титульна сторона, а звук – зворотна. Не можна розрізати титульну сторону, не розрізавши зворотну. Так і в мові неможна відділити ні думку від звуку, ні звук від думки».

Л. Блумфілд стверджував, що мислення – це говоріння із самим собою.

Жак Адамар (фр. Jacques Salomon Hadamard, 1865 — 1963) — французький математик і механік. Автор фундаментальних робіт з алгебри, геометрії, математичної фізики, топографії, гідродинаміки.

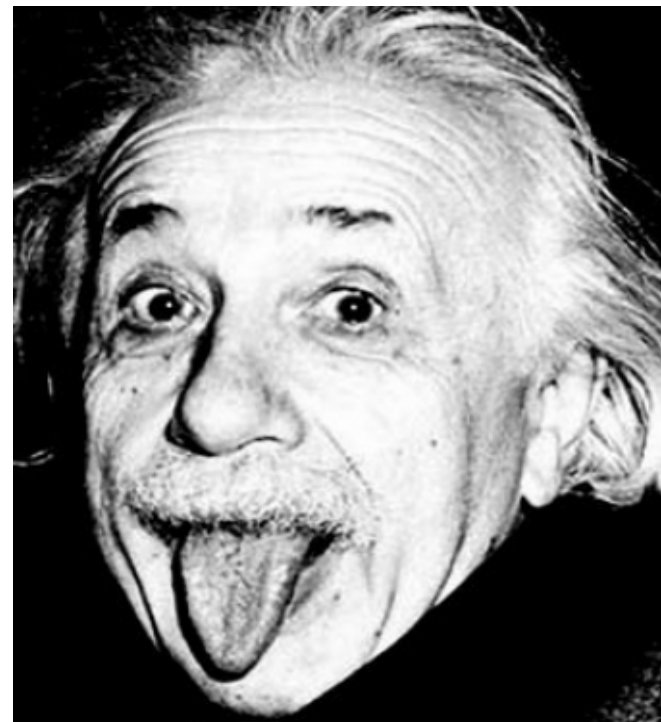
J. Hadamard

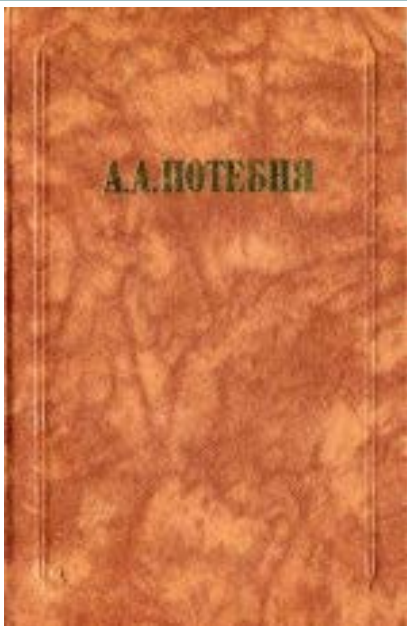
Жак Адамар уважав, що для кращої роботи інтуїції треба мислити не словами, а образами: «Для математиків, яких я опитав в Америці, явища переважно аналогічні тим, які я помітив на власному досвіді. Практично всі — на протилежність тому висновку Гальтона, до якого його привело опитування випадкових людей, — уникають не тільки мисленнєвого вживання слів, але так само, як і я, мисленнєвого вживання точних алгебраїчних або інших знаків; як і я, вони використовують розпливчасті образи».

Альберт Ейнштейн (14 березня 1879 – 18 квітня 1955) – один із засновників сучасної теоретичної фізики, лауреат Нобелівської премії з фізики 1921 року, громадський діяч-гуманіст. Почесний доктор близько 20 провідних університетів світу, член багатьох Академій наук, у тому числі іноземний почесний член АН СРСР (1926).

«Слова, які я написав чи вимовив, не мають, очевидно, жодного значення у механізмі мого мислення».

Стосовно «звичайного» мислення, то Ейнштейн пояснює, що його образи є «зоровими або руховими. На тому етапі мислення, коли слова майже не з'являються, образи є чисто слуховими, слова ж, як я вже говорив, з'являються лише на другій стадії».

О. О. Потєбня.

Свідомо розумова діяльність ґрунтується на мові і без неї неможлива. Якщо ж свідомість розглядати з усіма властивими їй елементами, то мова усе ж таки другорядна. Мова є умова і засіб вираження мислення, передачі та зберігання думки, перехід від несвідомого до свідомого. Мова не відтворює готові думки, а вона їх породжує і під впливом думки змінюється з часом, створюючи інтелектуальні, творчі думки.

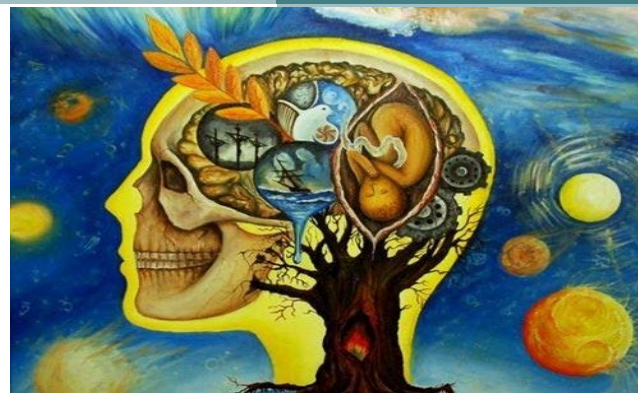
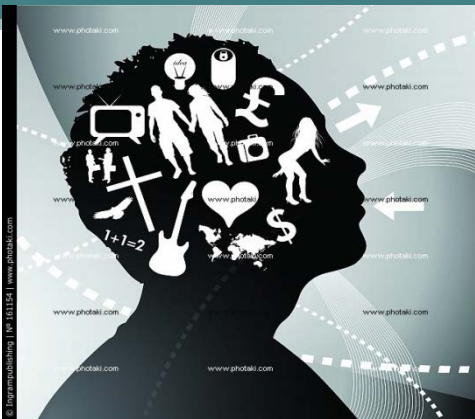

- О. С. Мельничук: «Мова й мислення – два нерозривно пов’язані різновиди суспільної діяльності, що відрізняються одна від однієї своєю суттю та специфічними ознаками».

О. С. Мельничук: «Мислення – найвища форма активного відображення об'єктивної дійсності, цілеспрямоване, опосередковане й узагальнене пізнання суттєвих зв'язків і відношень предметів і явищ. Воно відбувається у різних формах і структурах (поняттях, категоріях, теоріях), які закріплені й узагальнені пізнавальним і соціально-історичним досвідом людства» ("Философский энциклопедический словарь", 1983).

- «Знаряддям мислення є мова, а також інші системи знаків (як абстрактних, наприклад, математичних, так і конкретно-образних, наприклад, мистецтва)» (там само). Мова – це знакова (у своїй вихідній формі звукова) діяльність, що забезпечує матеріальне оформлення думок і обмін інформацією між членами суспільства. Мислення, за винятком його практично-дієвого виду, має психічну, ідеальну природу, між тим як мова – це явище за своєю природою фізичне, матеріальне»

Типи людського мислення:

1) **чуттєво-образне;**

2) **технічне;**

3) **поняттєве,**

з яких тільки останнє є вербальним і властиве
ВИНЯТКОВО ЛЮДЯМ.

Ступінь участі мови в процесі мислення можна порівняти з виявом пташиних ознак у різних видів у діапазоні від орла (горобця, ворона тощо) до пінгвіна з проміжним станом типу курка, фазан, страус тощо.

Орел, горобець

Курка, тетерів, страус

Пінгвін

Антиномії мови й мислення:

- Мислення генетично передує, мова «реагує».
- Мислення більш самостійне, мова більш залежне явище.
- Мислення ідеальне явище, мова матеріально-ідеальне явище.
- Мислення інтернаціональне явище, мова — національне.

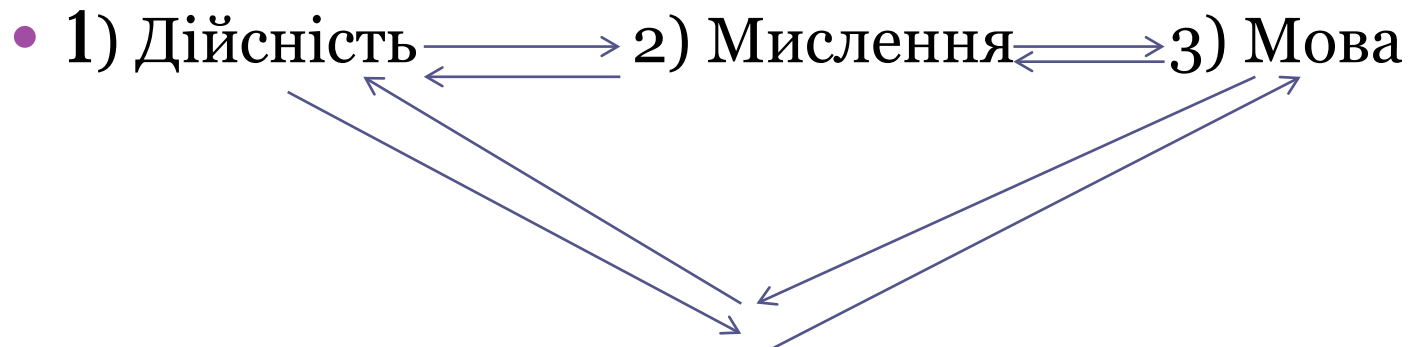

Рокуелл Кент (1882–1971). «Гренландія».
Американський художник намагався побачити природу очима ескімосів. А лінгвіста **Б. Уорфа** кількість слів, що позначають сніг у ескімосів, підштовхнуло до твердження лінгвістичної ідеї: «Ми членуємо природу лініями, які проклала наша рідна мова».

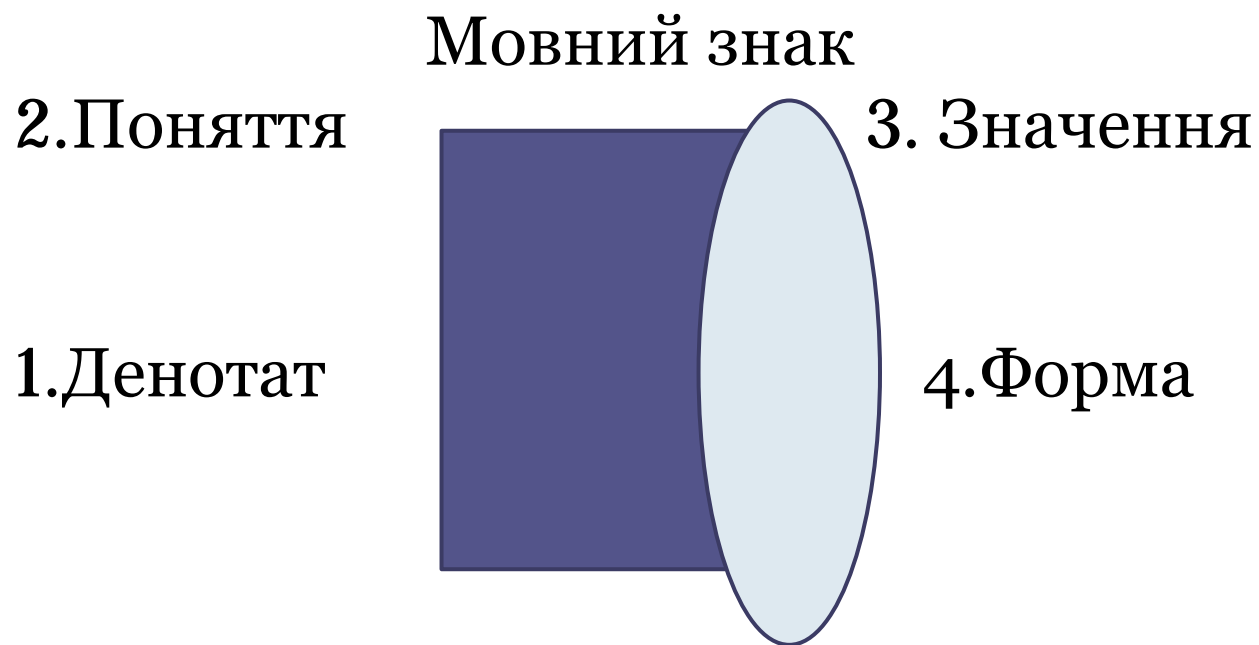
- **Роль мови в процесі пізнання** людиною світу визначається такими її властивостями:
- 1) вона акумулює і закріплює в собі інформацію про результати пізнавальної діяльності;
- 2) вона є основним інструментом пізнання дійсності, який матеріалізує наше мислення;
- 3) своїми лексико-граматичними засобами вона дозволяє людині не тільки узагальнювати знання про світ, але й презентувати світ і знання про нього у формі слів, словоформ, словосполучень і речень;
- 4) мова сприяє двобічному пізнанню: від конкретного до абстрактного і від абстрактного до конкретного. Як наслідок, когнітивна гносеологічна функція є однією з основних для мови.

Взаємозалежність співвідносних категорій буття (дійсність) - мислення - мова, де дійсність впливає на мислення, що виражається в мові, яка є засобом пізнання дійсності:

Взаємозалежність співвідносних категорій буття -
мислення - мова

Мовна діяльність як вищий ступінь абстракції (гіперонім)

Language

Нижчий ступінь абстракції (гіпоніми)

Мова (langue) як психічне явище:
фізіологічних

Мовлення (parole) як результат

Система ←—————> Процес (матеріальних) процесів

Статичне ←—————> Динамічне

Наявне ←—————> Випадкове, допоміжне

Потенційне ←—————> Реалізоване

Загальне ←—————> Окреме

Абстрактне ←—————> Конкретне

Суспільне ←—————> Індивідуальне

Різні одиниці

Фонеми ←—————> Звуки

Моделі речення ←—————> Конкретні висловлювання

Лінгвістика мови ←—————> Лінгвістика мовлення

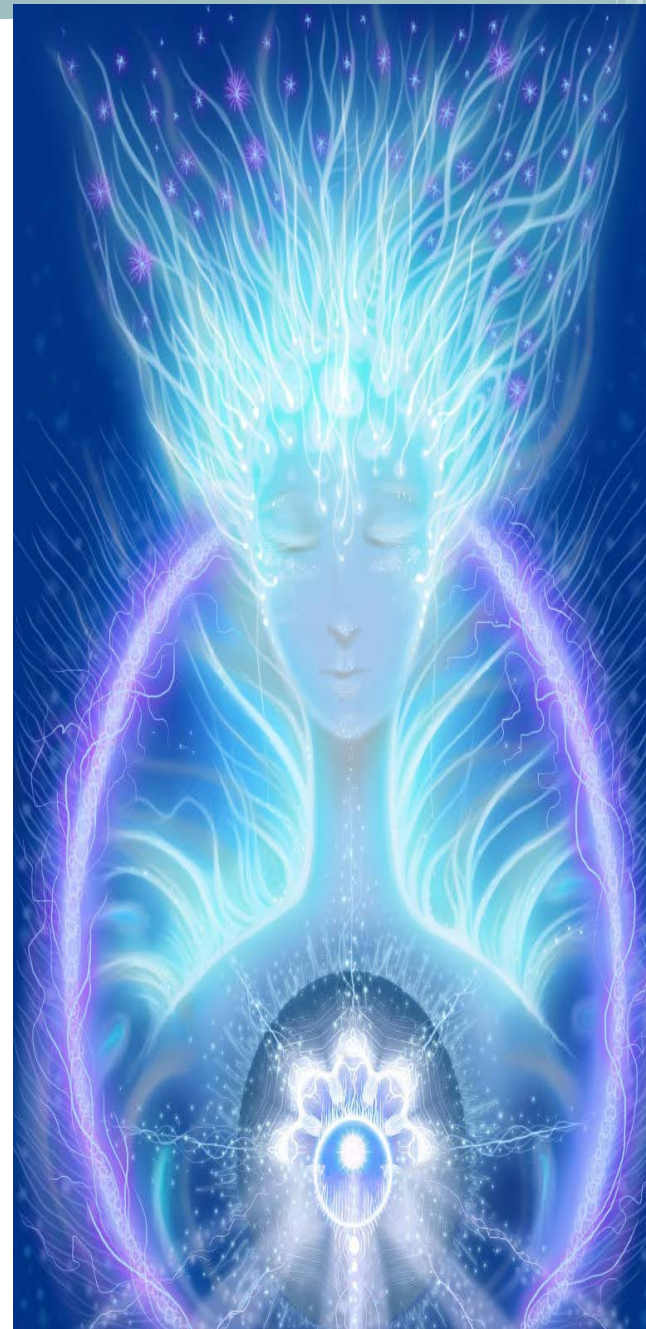
- **Н. Хомський** запропонував розрізнення «мовної компетенції» (*linguistic competence*) і «мовного виконання» (*linguistic performance*), у зв'язку з чим мовна компетенція вважається генетично успадкованою універсальною граматикою.

Мова й мовлення

Л. В. Щерба : Мова як суспільне явище і засіб спілкування людей непіддатна безпосередньому спостереженню. Можна спостерігати лише мовлення окремих індивідуумів, їхню мовленнєву діяльність і як наслідок цієї діяльності – текст або сукупність текстів (мовний матеріал). Щерба об'єднував у мовній діяльності процеси говоріння і слухання, сприйняття і розуміння мовних повідомлень.

- **Мова – це** 1) мовна структура (або система), внутрішня організація мовних одиниць (фонем, морфем, слів, речень), категорій (числа, роду, виду, стану і та ін.) і систем (фонетики, лексикології, морфології і синтаксису);
- 2) мовна норма, що склалася історично, здатна розвиватися і далі;
- 3) це мовленнєва діяльність мовців, які знають мову, її структуру та норму і використовують їх для того, щоб створювати мовленнєві витвори для вираження думок, волі, почуттів.

Дякую за увагу!

